

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Köveš

Spolna neenakost in delitev domačega dela

Pusti, bom jaz, ker ti ne znaš

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Polona Köveš

Mentorica: doc. dr. Zdenka Šadl

Somentorica: zasl. red. prof .dr. Maca Jogan

Spolna neenakost in delitev domačega dela

Pusti, bom jaz, ker ti ne znaš

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvala

Rada bi se zahvalila mentorici doc. dr. Zdenki Šadl ter somentorici zasl. red. prof. dr. Maci Jogan za strokovno svetovanje pri nastajanju diplomskega dela.

Iskrena hvala mami in očetu za vso podporo in finančno pomoč pri študiju.

Hvala tudi tebi Dare, ki me sprejemaš tako kot sem. V vseh mojih vzponih in padcih si verjel vame, me optimistično spodbujal ter mi nesebično pomagal.

Hvala tudi vsem ostalim, ki ste na kakršen koli drugačen način sodelovali in s tem pripomogli k nastanku diplomskega dela.

SPOLNA NEENAKOST IN DELITEV DOMAČEGA DELA PUSTI BOM JAZ, KER TI NE ZNAŠ

Spolno določena delitev domačega dela, ki se vztrajno ohranja tudi v sodobnih družbah, je bila jasno začrtana v moderni industrijski kapitalistični družbi, ko so ženske, predvsem tiste iz dominantnih razredov, ostajale doma in skrbele za otroke ter druge člane družine. Ko so bolj množično vstopile v sfero plačanega dela, zlasti po 2. svetovni vojni, so s tem pridobile nove naloge in obveznosti, stare obremenitve pa so, v večini primerov, prav tako obdržale. Tradicionalna delitev dela po spolu, ki je domače (gospodinjstvo) delo dodelila ženskam, se tudi v družbeni sedanosti ni bistveno spremenila. Kljub poskusom dokazovanja (npr. z religijo, znanostjo), da je spolna delitev dela naravna, je očitno, da gre za družbeno-kulturno konstrukcijo. Čeprav moški, zlasti mlajši, izražajo stališče, da bi morala biti delitev domačih del enakomernejša, zaradi prešibke zunanje (institucionalne) podpore prevladuje status quo. Avtorica je z lastno raziskavo raziskala pomen in strukturo delitve dela po spolu v družinah ter vpliv take delitve dela na življenjske možnosti in pogoje žensk. Izsledki kažejo, da moški prevzemajo skrb za otroke, medtem ko gospodinjstva opravila ostajajo primarno žensko delo. Težava je tudi v tem, da so t. i. reproduktivna dela, ki so stereotipno ženska dela (kuhanje, pomivanje, čiščenje) izrazito rutinska, vzamejo veliko časa, rezultati pa so le malo vidni. Ravno rutinsko delo pa je lahko eno najbolj izčrpavajočih. Avtorico tudi zanima, ali ženske morebiti namerno izključujejo moške iz domačih del.

Ključne besede: spolna neenakost, seksizem, domače delo, delitev domačih del

SEXUAL INEQUALITY AND THE DIVISION OF DOMESTIC LABOUR LEAVE IT, I WILL DO IT BECAUSE YOU DO NOT KNOW HOW

Sexually determined division of domestic labour which is also persistently maintained in modern societies has been clearly outlined in modern industrial capitalistic society where women, especially those from the dominant classes, stayed at home and took care of children and other family members. When they more massively entered the realm of paid work, especially after the World War II., they gained new duties and obligations but the old burdens in most cases also remained. The traditional division of labour by sex which assigned the domestic (household) work to women even in the present society has not changed significantly. Despite attempts (e.g. with religion, science) to prove that sexual division of labour is natural it is evident that it is a socio-cultural structure. Although men, especially younger ones, express the view that the division of domestic work should be more equal, because of the weak external (institutional) support the status quo prevails. With her own study author examined the meaning and the structure of the division of labour by gender in families and the impact of such division on life opportunities and conditions of women. Results show that men take care of children while housework remains primarily women's work. Problem that remains is also the so called reproductive work, which is stereotypically female work (cooking, washing, cleaning etc.) and is very routine, requires time but the results are not very visible. Such routine work can also be very exhausting. Author examined as well whether women eventually deliberately exclude men from domestic work.

Key words: gender inequality, sexism, domestic labour, division of domestic tasks

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	7
2	DRUŽBENA NEENAKOST MED SPOLOMA IN DELITEV DOMAČIH DEL.....	8
2.1	DRUŽBENI DEJAVNIKI OHRANJANJA ANDROCENTRIZMA	9
2.2	OPREDELITEV KLJUČNIH KONCEPTOV	12
3	EMPIRIČNI DEL.....	14
3.1	METODOLOGIJA	14
3.2	HIPOTEZE	14
3.3	ANALIZA ANKETNIH VPRAŠALNIKOV IN INTERVJUJEV	15
3.3.1	Delitev gospodinjskih opravil med partnerjema.....	15
3.3.2	Namerno izključevanje moških iz domačih del?.....	22
3.3.3	Materinjenje in očetovanje	24
4	SKLEP	27
5	LITERATURA	29

KAZALO SLIK IN TABEL

SLIKE

Slika 2.1: Reprodukcijska spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentризmu	9
Slika 3.1: Delitev domačih opravil po spolu v %	16
Slika 3.2: Delež, ki ga namenijo gospodinjskim opravilom prikazan v % (ženske so ocenjevale moški delež, moški svoj lastni delež)	19
Slika 3.3: Primerjava težavnosti domačega dela med partnerjema v %	20
Slika 3.4: Prikaz preobremenjenosti z domačim delom v %	21
Slika 3.5: Delitev obveznosti za otroka po spolu	25

TABELE

Tabela 3.1: Organizacija delitve dela kot morebitni vir konfliktov	23
--	----

1 UVOD

Delitev dela glede na spol »je (bila) v znanih zgodovinskih družbah strogo zamejena, utrjevana in nadzorovana tako, da je bila moškim dodeljena javna sfera in hierarhično višje mesto ter nadrejen položaj ne le v javni, temveč tudi v zasebni sferi« (Jogan 2001, 1). Moški so praviloma gospodarili, upravljali bogastvo v družbi in odločali o življenju skupnosti, ženske pa so rojevale, vzgajale otroke in oskrbovale družine. S svojim delovanjem so ostajale skrite očem javnosti. Njihove dejavnosti so bile manj cenjene, kar še danes velja za neplačano domače delo, ki je »v primerjavi s plačanim delom, ki daje denar in prestiž, v glavnem spregledano in ima nizek status, pa čeprav predstavlja odločilen delež v celotni družbeni reprodukciji« (Černigoj Sadar 2000, 43).

Zaradi strukturne podprtosti se ohranja spolno asimetrična delitev neplačanega domačega dela tudi v sodobnosti. Mnoge raziskave (ne le za Slovenijo) kažejo, da velik del populacije še vedno pripisuje tradicionalne značilnosti moškim in ženskam ter da skrb za otroke in vzdrževanje doma še vedno skorajda izključno padeta na žensko (Toš 1999, 2004, 2008, Jogan 2001, 2004). V primerjavi z moškimi ženske porabijo več časa za domače delo, kljub temu, da so – podobno kot moški – vključene v plačano delo. Kljub formalni enakosti, vedno večjemu uveljavljanju žensk v poklicnem življenju in v povprečju višji doseženi izobrazbi žensk kot moških, tradicionalna delitev domačega dela ostaja prevladujoča.

Trende k enakomernejši delitvi domačega dela med spoloma je že mogoče zaslediti, čeprav vključevanje moških v domača dela napreduje počasi, kar Hochschild (1997) označuje kot »zavlačevana revolucija«. Poleg tega se moški pogosteje vključujejo v negovalno delo otroka, kot pa v gospodinjsko delo. Podatki za Slovenijo kažejo, da kar 50,9 % moških soglaša s stališčem, da »bi morali opravljati več gospodinjskih del, kot jih opravljajo sedaj« (SJM 2003/2, vpr. 1.02c v Jogan 2004, 281). Več kot polovica moških se torej zaveda, da bi njihovo sodelovanje v gospodinjstvu bilo dobrodošlo. Toda zakaj se moški ne vključujejo v gospodinjska dela? Morda pa moški želijo opravljati gospodinjske naloge, a njihove partnerke to namerno zavračajo?

Cilj diplomske naloge je raziskati pomen in strukturo delitve dela po spolu v družinah ter vpliv take delitve dela na življenjske možnosti in pogoje žensk. Predvsem sem želela ugotoviti, ali in kako obstaja (morebitno namerno) izključevanje moških iz domačega dela s strani žensk in razkriti, ali so si ženske delno same »krive« za obstoječo delitev domačega dela v zasebni sferi.

Naloga temelji na analizi primarnih in sekundarnih virov v teoretičnem delu. V empiričnem delu pa na podlagi podatkov, zbranih z lastnimi anketnimi vprašalniki in polstrukturiranimi intervjuji preverjam hipotezi: 1) da je delo v družini neenakomerno in neenakopravno razdeljeno med spoloma ter da 2) ženske namerno zavračajo sodelovanje moških v domačih, gospodinjskih delih.

2 DRUŽBENA NEENAKOST MED SPOLOMA IN DELITEV DOMAČIH DEL

Čeprav ima biološki spol osrednjo vlogo v pripisovanju različnih osebnostnih lastnosti, vedenj, položajev ter vlog moškim in ženskam v družbi pa se, kot ugotavlja Simone de Beauvoir (2000, 13), »ženska ne rodi«, ampak »ženska to postane«. Ženskosti in moškosti se naučimo s primarno in sekundarno socializacijo. Deklico se uči dejavnosti, ki so podobne dejavnostim njene matere; med odraščanjem pa preko spolno stereotipnih iger, pripovedi, knjig, pesmi, filmov, oglasov ugotovi, da spolno razlikovanje in hierarhijo potrjujejo tudi vse ostale razsežnosti družbenega in kulturnega življenja. Ženske nimajo prirojenega »materinskega nagona« in po naravi dane želje po opravljanju domačih del.

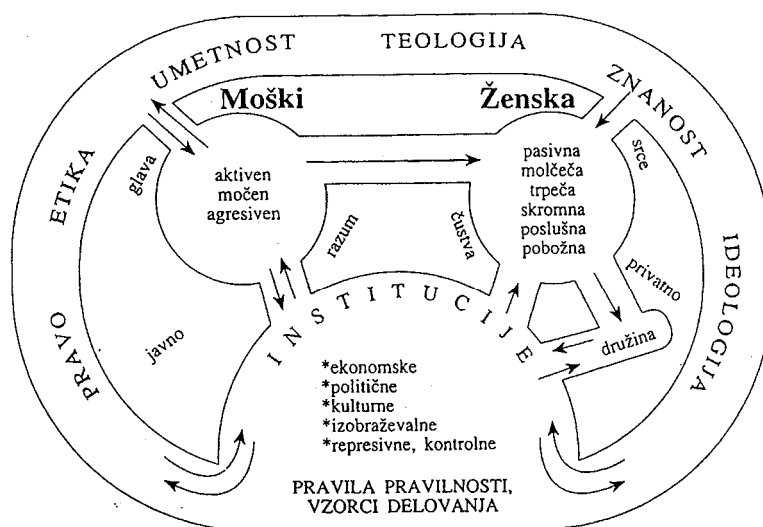
Naša biološko določena pripadnost moškemu ali ženskemu spolu je podlaga za oblikovanje spolno neenake osebnostne identitete in družbene vloge. Ti dve temeljni določilnici obstoja in delovanja posameznih človeških bitij pa sta konstruirani in reproducirani ter institucionalno varovani. Na podlagi teh osnov kasneje v življenju delujemo (pogosto tudi na nezavedni ravni). Družbeno zaželene in pričakovane spolno opredeljene vloge, vrednote in vzorci obnašanja se trdno zasidrajo v posameznikovo identiteto in v celotno družbeno konstrukcijo, mišljenje in delovanje individuov pa spolne vloge rahljata, spreminjata ali jih še dodatno utrujeta.

Ko so razlike enkrat ustvarjene, so pogosto uporabljene za dokazovanje biološke oziroma naravne določenosti. Tako je tudi podrejen položaj žensk videti naraven, čeprav je družbena konstrukcija, ustvarjena v relacijah moči. S sklicevanjem na »naravno« moškost in ženskost nenehno reproduciramo in ohranjamo hierarhično razmerje, v tem pa leži temeljna značilnost androcentrične delitve vlog med spoloma.

2.1 DRUŽBENI DEJAVNIKI OHRANJANJA ANDROCENTRIZMA

»Hierarhijo med spoloma kot človeški (=moški) produkt« (Jogan 2001, 3) je bilo potrebno prikriti. Moški so svojo »večvrednost« (re)producirali s poudarjanjem ženske podrejenosti kot naravne, prav(iln)e, tudi boguvšečne, s čimer se je njihova moč še povečala. Dejavnike reproduciranja spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentризmu nam nazorno prikaže naslednja slika.

Slika 2.1: Reprodukcija spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentризmu

Vir: Jogan (2001, 2).

Tako je denimo Cerkev¹ kot »zgodovinsko preskušena utrjevalka androcentrizma« (Jogan 2001, 56), pripomogla k utrjevanju vodilne vloge moških tako v družini, kot v ostalih družbenih oblikah. Večja enakopravnost in osebna svoboda žensk bi ogrozila družino kot primarno okolje cerkvenega delovanja, zato ju je Cerkev oteževala. Ženskam je odrekala pravico do izobrazbe in dela zunaj doma. Vzodbujala je izobčenje nezakonskih mater in otrok, nasprotovala pobudam za pravico do razveze in uveljavljanje pravne enakosti v zakonski zvezi, prepovedovala je splav in kontracepcijo.

¹ Tudi druge religije obravnavajo ženske kot manjvredne od moških. »Analiza petih svetovnih religij (judovske, krščanske, islama, hinduizma in budizma) kaže, da kljub manjšim variacijam, vse te religije (in njihove cerkve) vključujejo sovražnost do žensk, ki se kaže v zagovarjanju nesamostojnosti in podrejenosti moškim na področju zasebnosti (spolnosti, partnerskega in družinskega življenja) ter javnega delovanja« (Jogan 2001, 124).

Tudi danes je cerkvena hierarhija moško določena. Ženskam je bilo dopuščeno povzpeti se le do svetništva, pri posvetnih zadevah cerkvene oblasti pa niso smele sodelovati. Mnogi žensko še vedno vidijo kot bitje, ki ima svoje mesto v družini, javne zadeve pa prepušča moškim (Beauvoir 1999, Goody 2003). *Moška* Cerkev ni nikoli doumela, da je resničnost Cerkve utemeljena na človeškosti in sočloveškosti in je svojo katoliškost že zgodaj zamenjala za mračni seksizem. Čeprav so danes njena stališča navzven nekoliko omiljena, gre v resnici za podobna izhodišča, ki zaradi zmanjšane kontrolne funkcije Cerkve za večino žensk niso več tako usodna.

Tudi znanost je ustvarjala in ohranjala mite o ženski manjvrednosti. Biološke razlike med spoloma, zlasti reproduktivna funkcija žensk, so bile že od samih začetkov smatrane kot temelj za delitev dela v družini, družbi in za razlike v vedenju. Parsonsova funkcionalistična razlaga je sredi 20. stoletja seksistično diferenciacijo vlog po spolu pojasnjevala kot univerzalno in naravno dejstvo (Jogan 1990, 66). Po njegovem naj bi se moška (kot instrumentalna) in ženska (kot ekspresivna) vloga dopolnjevali in tako ustvarjali družinsko solidarnost. Takšna razlaga izraža seksizem, ki ga pojasnjujemo kot »celoto prepričanj, stališč, vzorcev in praktičnih urejevalnih (ter kontrolnih) delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu in podeljujejo posebne neenake lastnosti enemu in drugemu spolu« (Jogan 2001, 50). Enemu spolu so zanikane možnosti, svobode in koristi, ki so dostopne drugemu spolu, na kar opozarja tudi Turner: »Izraz se najpogosteje uporablja za opisovanje načinov, preko katerih so bile ženske obravnavane na neugodne in poniževalne načine s strani določene kulture, množičnih medijev ali posameznih socialnih institucij« (2006, 546).

Seveda pa razlage same po sebi ne bi mogle skozi stoletja predstavljati pomembne določilnice »prave narave« enega in drugega spola ter njunih neenakih vlog, če jih ne bi podpiral (in se z njimi utemeljeval ter opravičeval) celoten institucionalni red, oziroma če androcentrizem ne bi bil »podprt« z vsemi možnimi materialnimi in duhovnimi sredstvi za obvladovanje in organiziranje življenja (Jogan 2001, 3).

Ideje in poskusi spreminjanja položaja žensk so se pojavljali že v razsvetljenstvu, bolj množično in družbeno odmevno pa od konca 18. stoletja dalje. Družbeno okolje tistega časa je take ideje zasmehovalo in zavrnilo kot nesprejemljive in s prvimi zagovornicami tovrstnih zahtev tudi kruto obračunalo (npr. obglavljenje Olympe de Gouges leta 1793). S prihodom industrializacije postanejo razlike med spoloma bolj vidne in jasno institucionalizirane, saj pride do ločitve med delom in domom (Černigoj

Sadar 2000, 32). Od konca 18. stoletja naprej, še opazneje pa v drugi polovici 20. stoletja v industrijskih družbah, so se ženske pričele vse bolj množično zaposlovati, s čimer so se deloma izmaknile priklenjenosti na dom. A četudi »ločevanje na delo in družino kaže na ločevanje med tema dvema sferama oziroma življenjema, ki ga je prinesla industrializacija, iz tega ne sledi, da je eno od teh svet moških, medtem ko je drug svet ženski« (Oakley 1974, 25).

Ženske so vse bolj odločno zahtevale tudi enakopravnost v dostopu do izobraževanja, zaposlovanja, v socialni politiki, v družinskih razmerjih. Iz zasebnosti so vstopale najprej v sfero kulture, ki jim je bila najlažje dostopna, kasneje pa tudi v sfero znanosti, političnega odločanja, vendar so višje ravni odločanja ostale ženskam relativno nedostopne. Redkeje se pojavljajo v politiki², pogosto opravljajo nižje vrednotena dela, zasedajo slabše plačana delovna mesta³, za enako delo so pogosto plačane manj⁴, težje napredujejo, pogosteje so žrtve spolnega nadlegovanja na delovnem mestu⁵ itd. Horizontalna in vertikalna segregacija ostajata problem, predvsem zaradi prepričanja, da so ženske za javne zadeve nasploh manj primerne, da niso dovolj ambiciozne, motivirane, sposobne ipd. Moški so tako bili v zgodovini (in so še vedno) pogosto dojeti in obravnavani kot družbeno prvi (pomembnejši) spol in ženske kot manj pomemben (drugi) spol.

Odprava formalnih družbenih razlik med spoloma s spremembami zakonodaje ni spremenila družbenega življenja kot takega. Pretiranih sprememb ni prinesla niti na zasebnem področju, saj dinamiki vstopanja žensk v javni prostor ne sledi vstopanje moških v zasebni prostor, kar je bila univerzalna ključna značilnost družb v 90-tih letih 20. stoletja⁶ (Mueller, v Jogan 2000: 13). Namesto osvoboditve so mnoge ženske

² Povprečni delež žensk v parlamentih EU-ja znaša okoli 24%. Slovenija ima 13,3% poslank, kar jo uvršča v predzadnjo skupino držav, kjer je delež poslank nižji od 15%. Povprečni delež žensk v vladah držav članic EU znaša okoli 26%. Slovenija s petimi ministricami oziroma 28-% deležem žensk v vladi za dve odstotni točki presega evropsko povprečje (UEM 2009).

³ V EU-ju zasedajo ženske nekaj manj kot tretjino (28%) vodilnih (menedžerskih) mest v gospodarstvu. Slovenija je s 26% blizu temu deležu. Na vodilnih položajih v upravnih odborih velikih podjetij je v EU-ju v povprečju samo še 11% žensk, Slovenija pa se z 18-% deležem uvršča na tretje mesto (UEM 2009).

⁴ Slovenka denimo zasluži manj kot Slovenec, je pa res, da je ta razlika med najmanjšimi v Evropi. V zadnjih letih se ta razlika zmanjšuje. Strukturna statistika plač za leto 2004 kaže, da so ženske dosegale v povprečju 93% povprečne mesečne bruto plače moških, bile pa so ženske bolje plačane le v dejavnostih kot so gradbeništvo in promet ter skladiščenje in zveze (SURSTAT 2007). Leta 2006 je ta razlika znašala pet odstotnih točk. Po podatkih Evropskega statističnega urada (Eurostat), kjer uporabljajo drugačno metodologijo, pa je razlika za leto 2007 znašala 8,3% odstotne točke, povprečje v EU pa je 17,4 odstotne točke (UEM 2009).

⁵ V Sloveniji naj bi bila spolno nadlegovana vsaka osma ženska in vsak štirinajsti moški (Jogan 2001: 168), podobno ugotavlja tudi avtorica ene manjših raziskav (Kovačič 2006).

⁶ V resnici so predsodki in stereotipne predstave o spolnih vlogah še vedno živi. Nekateri celo menijo, da je »razlika med deklariranim in dejanskim položajem danes celo večja kot kdajkoli v zgodovini« (Kozmik

občutile spremembe kot dvojno obremenitev. Še vedno jim je poleg zaposlitve ostajalo delo doma, ki ga je bilo potrebno opraviti, a se o njem ni govorilo kot o problematičnem, saj je bilo samo po sebi umevno, da ga bo opravila – ženska. Ženske so (bile) »manj vredne in manj sposobne kot moški, zato je glede na to edino normalno in edino moralno, da se družbeno uveljavljajo le na »privatnem« področju – gospodinjstva in družine« (Jogan 1986a, 9).

A na tem področju se ženskam ni treba posebej *uveljavljati*; na tem področju so že »uveljavljene«. Zlasti se je njihova vloga v zasebni sferi doma ustalila v 19. stoletju z razdelitvijo sfer družbenega delovanja in spolnih vlog. Tudi danes so ženske še vedno tiste, ki opravijo večino neplačanih del, ne glede na to, ali so zaposlene ali ne. Poleg tega so domača dela »nižje vrednotena v primerjavi z javnimi (moškimi) deli, pa čeprav *njene* dejavnosti v osnovi zagotavljajo in ohranjajo obstoj posameznika in vrste« (Jogan 2001, 1). Zaradi implikacij teh dejstev je razporeditev družinskega dela družbeno pomembno vprašanje. Prvič. Družinska opravila ženskam vzamejo veliko časa in energije, ki bi ju lahko porabile za udejstvovanje na drugih področjih. Tako so zadržane v zasebni sferi, medtem ko javna sfera ostaja domena moških. Če bi bila delitev družinskega dela bolj simetrična, bi to lahko pomenilo večjo enakost in uveljavljanje spolov tudi na drugih področjih. In drugič, zaradi nevpletenosti moških v domače delo, zlasti v gospodinjstva opravila, moški ne razvijejo določenih veščin in sposobnosti, ki bi jih naredile bolj samostojne.

2.2 OPREDELITEV KLJUČNIH KONCEPTOV

Domače delo dobi status »nedela« relativno pozno, tj. šele s pojavom industrializacije (oziroma s pojavom kapitalizma) v Evropi. Pred tem se prosti čas oziroma zasebna sfera, reprodukcija, ni razlikovala od javne, produkcijske sfere. Z industrializacijo pa se prične intenzivna konstrukcija ženskosti, tudi v slovenski zgodovini. Ta se je osredinjala na konstrukcijo poklica gospodinje (pri nas konec 19. stoletja), ki je še do druge svetovne vojne vključevala reprezentacijo žensk kot primarno poklicanih za poklic gospodinje, odpiranje gospodinjskih šol, skratka, razvoj ideologije domačega dela (Hrženjak 2007).

1996, 40). Da pa se bodo temelji kulture zrahljali in sprejeli novi vzorci delovanja, pa bo moralo preteči več generacij (Jogan, 1992, 1148).

Domače, družinsko, gospodinjsko delo so koncepti, ki jih je potrebno razlikovati. Po Rener (2000, 285) je »domače delo vse neplačano zasebno delo, družinsko delo je vse neplačano (žensko) delo v družinski sferi, medtem ko je gospodinjsko delo tisti del družinskega ali domačega dela, ki zagotavlja materialno preživetje in obnavljanje delovne sile«. Razliko med družinskim in gospodinjskim delom lahko po mnenju Renerjeve določimo tudi glede na »radius gibanja«; »upravljanje družine« že poteka v nujni interakciji z družbenimi institucijami, medtem ko gospodinjsko delo poteka v gospodinjstvu oziroma na domu. Gospodinjsko delo po Bianchievi (v Rener 2000, 285-286) sestavljajo manj racionalizirana in tehnologizirana repetitivna vzdrževalna dela, ki so sestavine družinskega dela. Poleg gospodinjskega dela pa družinsko delo sestavljajo še odnosno ter potrošno delo. Prvo zajema t.i. emocionalno delo, skrb za druge, starejše, otroke, bolne in ustvarjanje prijetnega počutja v družini. Gre za delo, ki je močno čustveno naravnano, ki zahteva sposobnost empatije, razumevanje težav drugih ljudi, pri čemer »z urejanjem svojih lastnih čustev ženske-(emocionalne)gospodinje regulirajo duševna stanja (pomembnih) drugih« (Šadl 2002, 61). »Za ženske v postmodernih družinah še vedno velja, da so prej kot prejemnice dajalke psihološke terapije in psihološke stabilizacije odraslih« (Švab 2001, 137). Potrošno delo pa zajema organizacijo potrošnje, nakupov, transporta, sposobnosti uporabe servisov in storitev, ter komunikacijo z institucijami, ki sodelujejo v upravljanju vsakdana.

Tudi v primeru, ko si ženske najamejo pomoč za delo v gospodinjstvu, jim še vedno ostane skrb za nadzor nad tem, kako bo delo opravljeno. Na njenih ramenih je skrb za to, da bodo dejavnosti za funkcioniranje družine opravljene, in ni pomembno, ali jih opravi sama ali pa poišče koga, ki bo te dejavnosti opravil namesto nje. Na ta način se torej ne osvobodi tradicionalno pripisane ženske vloge, temveč se ji le deloma izogne, s to razliko, da za »svobodo« plača. A »skrb za družino se ne premešča z ženske na moške in s tem izenačuje glede na spol, temveč se premešča z žensk na druge ženske navzdol po družbeni lestvici« (Šadl 2004, 984). Gre torej za žensko pomoč ženski, ki si jo lahko priskrbijo le družine z ugodnejšim družbeno-ekonomskim položajem. Pogosto je tako delo potisnjeno v območje sive ekonomije, ostaja skrito in predstavlja le še enega izmed načinov reproduciranja družbene neenakosti (Hrženjak 2007).

3 EMPIRIČNI DEL

3.1 METODOLOGIJA

V raziskavi sem zbirala podatke na dva načina. Najprej z anketnimi vprašalniki, nato, če so anketirani na to pristali, s polstrukturiranimi intervjuji. Merilo za sodelovanje tako v kvantitativnem kot kvalitativnem delu raziskave so bili partnerji z otroki, torej družine, ne glede na zakonski stan. Sodelovali so člani moje širše neformalne mreže, ki sem jih zajela z metodo snežne kepe. Z anketiranjem sem začela v mesecu maju in ga zaključila v juniju. Anketirala sem štirideset parov, s čimer sem zajela naslednje skupine ljudi:

- različne starosti (med 28. in 63. letom, povprečna starost sodelujočih v anketi je bila 45,83 let pri moških in 43,85 let pri ženskah);
- različne stopnje izobrazbe in različnih poklicev;
- iz urbanih in ruralnih območij.

Intervjuje pri petih parih sem izvedla med junijem in julijem 2009. Vsi intervjuji so bili posneti in nato dobesedno pretipkani. Zaradi anonimnosti podatkov so imena intervjuvanih spremenjena.

3.2 HIPOTEZE

Z zbranimi podatki sem preverjala naslednji hipotezi:

- 1) da je delo v družini neenakomerno in neenakopravno razdeljeno med spoloma ter da
- 2) ženske namerno zavračajo sodelovanje moških v domačih, gospodinjskih delih.

Za preverjanje prve hipoteze sem uporabila rezultate anketnih vprašalnikov, za preverjanje druge hipoteze pa odgovore intervjuvanih.

3.3 ANALIZA ANKETNIH VPRAŠALNIKOV IN INTERVJUJEV

3.3.1 Delitev gospodinjskih opravil med partnerjema

Po podatkih raziskave Slovenskega javnega mnenja iz leta 1997 (Jogan 2001, 225) *domača opravila – kot na primer likanje, kuhanje, pranje in drugo* opravi kar 65,1% žensk in le 6,2% moških. Hkrati s tem je 70% moških in 9,1% žensk odgovorilo, da to postori nekdo drug. Rezultati lastne raziskave kažejo podobno, o nesimetrični razdelitvi gospodinjskih opravil pa prav tako pričajo izjave intervjuvanih:

Pa če pogledam pri nas, v glavnem nabavljam s trgovine, kuham, pomivam posodo, perem, likam, pospravljam, plačujem položnice, v glavnem skrbim za sina. Pa ne, saj napravi, mu povem, obesi perilo, pa vse, samo mam občutek, da ko on, ko se nekaj dela, na primer drva žaga, potem mora cela družina biti pri tem. **Ta vsakdanja opravila, se pa njim zdijo tak, mimogrede (...).** (Vanja, 44 let).

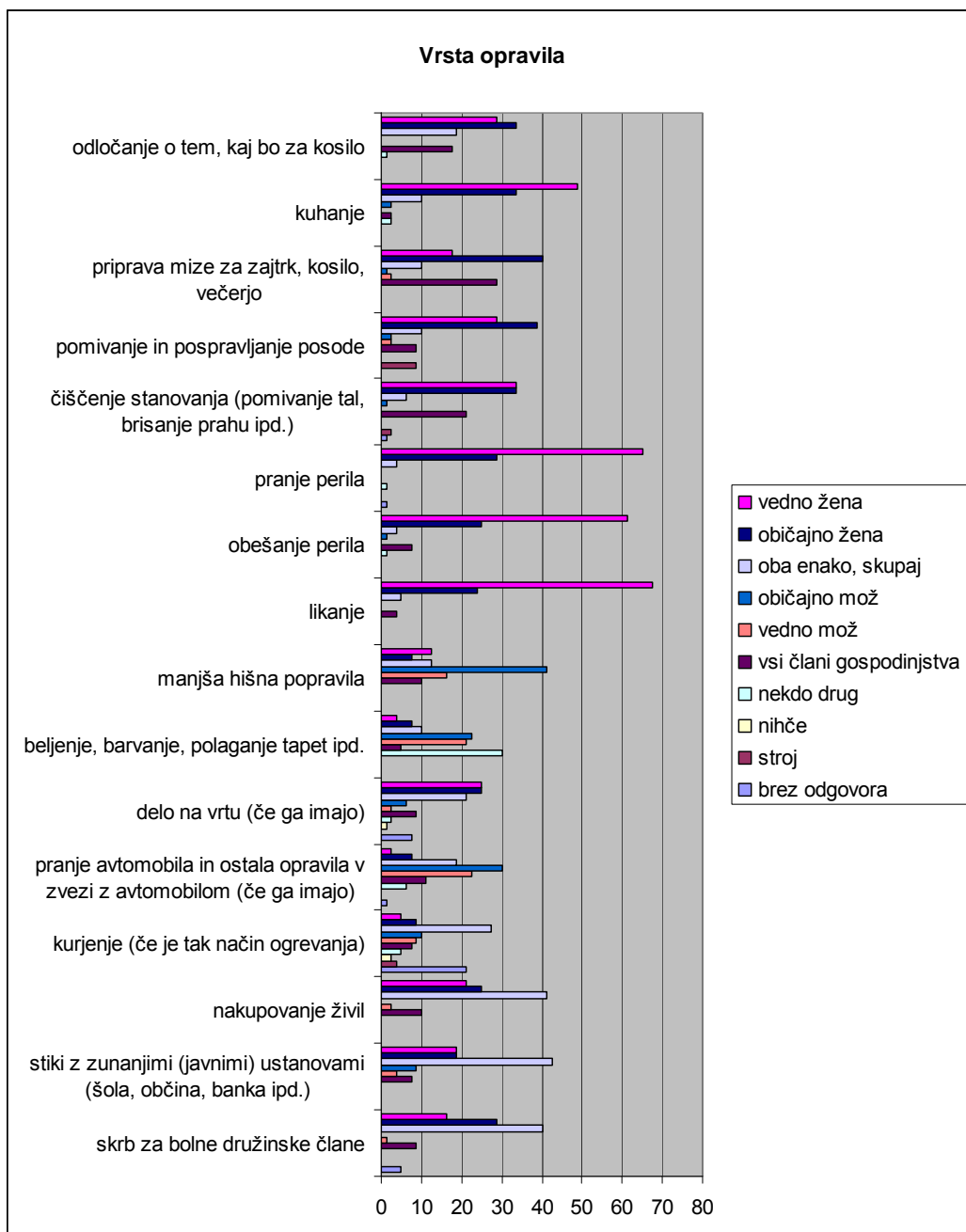
Ne le, da je delitev gospodinjskih opravil med partnerjema neenakomerna, iz zgornjega citata je mogoče razbrati tudi, kako intervjuvana meni, da drugi (iz njene družine) dojemajo gospodinjska dela – kot opravilo, ki se ga lahko opravi *mimogrede*, kakor da ne zahteva energije, premišljevanja, organiziranja, sodelovanja drugih (za razliko od *žaganja drv*) ipd. Sklepali bi lahko, da ga mogoče njeni družinski člani smatrajo celo kot ne-delo. Tega seveda ne vemo, namigujem pa na enega izmed stereotipov o gospodinjskem delu, po katerem nekateri celo menijo, da le to omogoča neskončne kreativne in prostočasne dejavnosti in bi se naj ženskam, ki opravljajo domača dela godilo bolje, kot če bi bile v plačani službi⁷. Po mnenju enega izmed anketiranih naj bi se ženskam vedno godilo le najboljše: »Ženska je na boljšem, ker je ženska, vedno lahko izbira tisto, kar ji najbolj odgovarja, pri vsakem delu, v celem življenju, kaj ji najbolj odgovarja si izbere, pa potem je moški« (Miran, 48 let). Če lahko ženska vedno izbira tisto, kar ji najbolj ustreza, ali (in zakaj) so si ženske same izbrale družinska dela kot svojo »življenjsko opravilo«, ki naj bi jim povrh vsega še najbolj »odgovarjalo«? Zakaj se potem pritožujejo, da jih gospodinjska opravila preobremenjujejo? Zakaj si sploh želijo opravljati še kaj drugega poleg domačih del? Kako si sploh drznejo želeti

⁷ Poleg že omenjenega je pogost še stereotip, ki predstavlja ženske utrujene, zaradi preobilice gospodinjskih opravil (Oakley 1974, 41).

enakomernejše porazdelitve del s partnerji, če jim gospodinjska dela omogočajo neskončne kreativne in prostočasne dejavnosti? Je potemtakem ženska res na boljšem?

Če se vrnem nazaj k rezultatom lastne raziskave, lahko iz njih razberemo, da ženske opravijo bistveno več družinskega in zlasti gospodinjskega dela. Katera izmed gospodinjskih del so še posebej »ženska« in katera »moška« lahko razberemo iz Slike 3.1.

Slika 3.1: Delitev domačih opravil po spolu v %

Dela, ki jih opravljajo moški so bolj tehnične narave (npr. manjša hišna popravila, vzdrževanje avtomobila, beljenje, barvanje ipd.), ženske pa »namenijo več časa ponavljajočim se, monotonim gospodinjskim opravilom« (Rener in drugi 2008, 83), kot so pranje, obešanje in likanje perila, kuhanje, čiščenje, pomivanje posode ipd. Tudi moški se vključujejo v nekatera gospodinjska opravila (vsi razen enega so omenili, da radi kuhajo), ampak redkeje: »Občasno čistim kaj, ni, da ne bi sesalca ali pa krpe v roke vzel, ali redko.« (Janez, 50 let). »Kar se tu notri tiče, kaj dosti ne«, na vprašanje, ali njen mož sodeluje pri gospodinjskem delu (Alenka, 49 let). »Pospravljanje mi ni nič lepo. (...) Drugače pa posodo pa rad operem, tak, v nedeljo ali pa tak ponavadi, ko mam čas. (...) Kuham pa rad.« (Luka, 32 let). »Čisti, kuha, dobro, mogoče ne v takem deležu kot midve z mamo, ampak tudi. In skuha tudi od začetka do konca, ne tako, da bi bilo zdaj njegovo kosilo nepopolno. Tudi prat da, če je potrebno, okrog otroka itak. To, da bi skuhal, to bi se večkrat ponudil, kot pa to, da bi počistil stanovanje.« (Sanja, 30 let).

Opravljanje domačega dela »poteka glede na preference in čas, ki ga oseba porabi za določeno opravilo ter večnost opravljanja določenega dela« (Rener in drugi 2008, 84). Med intervjuvanimi moškimi so bili tudi taki, ki »strašno poredko« opravljajo gospodinjska dela in si jih »pretirano radi niti ne želijo opravljati, ker se ne čutijo niti sposobnega za to« (Janez, 50 let). Prav tako je njihovo sodelovanje odvisno od njihove »volje«, ki je pravzaprav pogosto bistveni dejavnik ne-opravljanja gospodinjskih del, pojasnilo, da niso sposobni oziroma večji opraviti določenega gospodinjskega dela ali pomanjkanje časa pa le izgovori (nenazadnje to potrjujeta tudi drugi in tretji citat intervjuvank na 25. strani): »Včasih sesam kaj, ali pa posodo pomivam, kak je, kak mam voljo ali pa kak pride. Tu pa tam dam v pralni stroj (...).« (Luka, 32 let). »Ne leži mi, čutim, da nisem za to«, odgovor na vprašanje, zakaj ne kuha (Miran, 48 let). »Najbolj za štedilnikom, drugo meni ne gre od rok, metla pa to«, odgovor na vprašanje, če opravlja kakšno gospodinjsko delo in »Ah, ni časa«, odgovor na vprašanje, če bi želel opravljati (še) kakšno gospodinjsko delo (Leon, 40 let).

Sodelovanje moških je »odvisno« tudi od partnerk, ki jih za sodelovanje posebej prosijo, opozorijo, ali jim kaj naročijo, da postorijo. Prav takšne prošnje in dajanje navodil, kako naj kaj opravijo, pa je za ženske lahko utrujajoče: »Naredi, samo moraš mu stokrat povedati (...).« (Katja, 37 let). »Moraš vedno reči, pa povedati kaj pa kak pa zakaj in to se mi zdi preveč izčrpavajoče, vse skupaj, razlaganje pa kazanje, zato potem raje sama naredim. (...) Sodeluje pa vse, ampak to moraš to napravi, to napravi, kot če bi imela otroka. Ni to aktivno tisto.« (Vanja, 44 let).

Nekateri moški radi likajo, vendar le svoja oblačila: »Sebi non stop. Tako sva se zmenila, da sebi vedno, ker sem itak najbolj zadovoljen, ko sebi sam zlikam. Tudi za to, kaj nosim doma, to si vse zlikam (smeh).« (Leon, 40 let). »Likam si tudi rad sam. Tak, ne, da bi zdaj jaz nekoga prosil, da mi mora srajco zlikati, to si sam.« (Luka, 32 let). Moški zlikajo le zase, ostali kup perila pa prepustijo nekemu drugemu. Tudi večina žensk rada lika, nekatere ga opravljajo »z veseljem« (Irena, 48 let), kar je prav tako zanimivo, glede na to, da likanje pretežno »sestoji iz repetitivnih dejanj, ki utrudijo specifične mišice in ne zahtevajo posebne pozornosti uma« (Oakley 1974, 50). Pri nekaterih družinah likajo babice, drugim je likanje zelo nepriljubljeno opravilo, ki pa ga vseeno opravijo: »Likam pa ne rada, to pa je nazadnje. (...) Če se mi nabira, potem je katastrofa. Vse sem bolana. Tak da to mi je odvratno.« (Katja, 37 let).

Ženske torej pogosteje opravljajo dela, ki so nujna, časovno bolj strogo determinirana in potekajo kontinuirano. Moški pa, kot kažejo »sodobne raziskave o spolni delitvi dela v gospodinjstvu in v družini opravljajo več t.i. funkcionalno specifičnih del z jasno določljivimi komponentami in definiranimi mejami; visoko diskrecijska dela, za katera se lahko sami odločijo, kdaj in kako bodo opravljena (npr. drobna opravila); dela, ki jih je mogoče označiti kot prostočasna (vrtnarjenje, igra z otroki); izogibajo se planiranju in imajo raje izvršilno delo (npr. nakupujejo, a želijo imeti listek s seznamom)« (Rener in drugi 2008, 21). Če se moški že vključujejo v opravljanje domačih del, se torej vključujejo v prijetnejša, manj rutinska, nezavezujoča opravila (Hochschild v Švab 2001, 125).

Večina intervjuvank je izpostavila, da jim za opravljanje domačih del zmanjkuje časa, zaradi česar so nezadovoljne, saj jih bremeni delo, ki ostane: »Ni mi fajn (...). Potem sem besna sama na sebe, pa ne zabušavam, ali meni je 24 ur na dan premalo.« (Katja, 37 let). »Ne vem, neka nervozna sem, v glavnem nezadovoljna«, na vprašanje o tem, kako se počuti, kadar ji ne uspe opraviti dela tako, kot želi (Alenka, 49 let).

Ženske opravljajo več del hkrati, medtem ko za svoje partnerje trdijo, da ravnajo drugače: »Kar se mene tiče, mislim, da si vse lepo splaniram pa vse, samo potem je moja napaka to, da grem recimo pa dam še prat perilo, več del hkrati, ne?! Ne da bi zdaj samo kuhala. Meni je to škoda časa. Čeprav mož pa je glih kontra. On pa vse pusti – ponavadi v nedeljo on kuha. Vse pusti. Ne vem, no. Jaz to nisem tako navajena.« (Katja, 37 let). »Jaz sem za štedilnikom, žena pa potem še deset drugih stvari dela.« (Leon, 40 let).

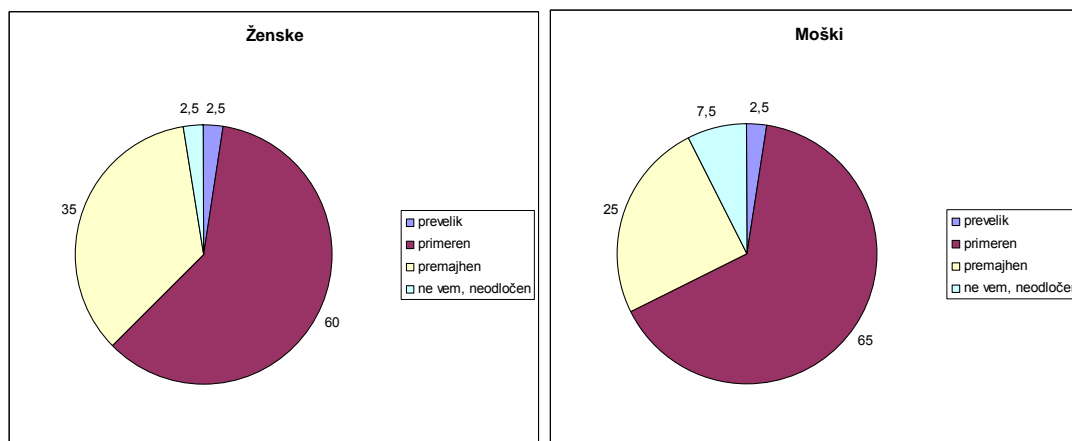
So pa nekatere intervjuvane omenile, da zaradi tega, ker opravljajo več del hkrati, nekaterih del ne opravijo tako kot je potrebno, pri čemer bi lahko predpostavljali, da je tako zaradi zavedanja, koliko del morajo še opraviti ter (vse manj) časa, ki jim za opravila preostaja: »Več stvari naenkrat delam in potem mi mož reče, da je vse šlampasto, ker se ne posvetim, ne?!« (Katja, 37 let).

Ženske opravljajo dela tudi v času, ki je namenjen počitku: »Recimo mož, on, ne vem, to glih zaradi svojega počitka, pa prostega časa. On izpreže, kar je dobro. Nimam nič proti, čeprav se potem kaj pritožujem. Pa zvečer, leže. Jaz pa takrat bi tudi že mogla izpreči, pa grem pa potem še tisto naredim.« (Sanja, 30 let).

Večina intervjuvank je izrazila željo po večji participaciji moških pri gospodinjskih opravilih: »Ko bi se še večkrat to zgodilo. Lahko bi on več kaj naredil. Pa ne da bi ga zdaj šimfala, resno bi lahko.« (Katja, 37 let). »Pri čiščenju bi bila še posebej rada.« (Sanja, 30 let).

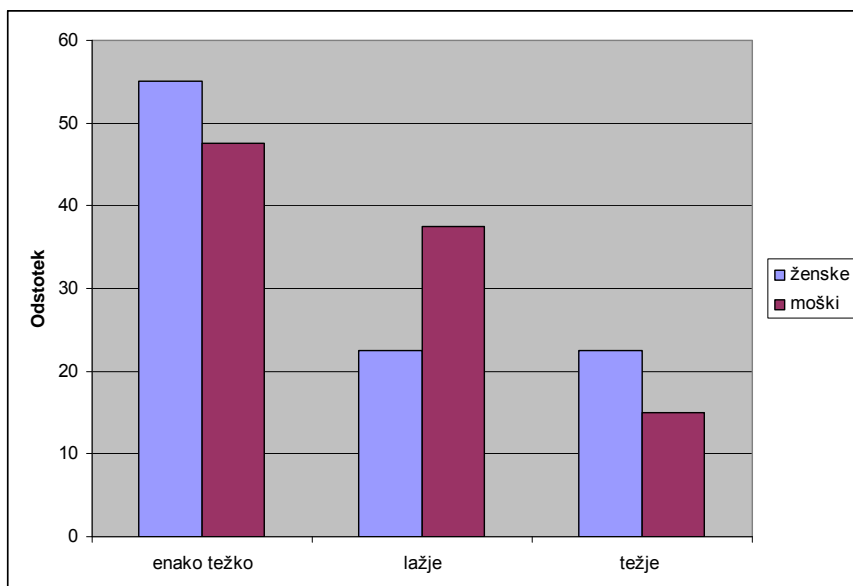
Razlike so tudi v količini opravljenega dela. V Veliki Britaniji ženske za njih porabijo 16,97 ur na teden, medtem ko moški temu namenijo le 5,14 ur (Kan 2008: 59). V Sloveniji je še slabše. Po podatkih raziskave Kvaliteta življenja v Sloveniji (1994) porabijo moški za takšno delo povprečno 7 ur, ženske pa 25,8 ur tedensko (Vojnovič 1995, 65). Skoraj deset let kasneje porabijo moški za isto delo 7,93 ur tedensko, ženske pa 21,79 (SJM 2003, 1.09a v Jogan 2004, 281). V lastni raziskavi sem ugotovila, da moški za vsa gospodinjska opravila povprečno porabijo 9,25 ur tedensko, ženske pa 22,45 ur. Ob tem 65% moških meni, da je čas, ki ga namenijo gospodinjskim opravilom, zadosten (Slika 3.2).

Slika 3.2: Delež, ki ga namenijo gospodinjskim opravilom prikazan v % (ženske so ocenjevale moški delež, moški svoj lastni delež)

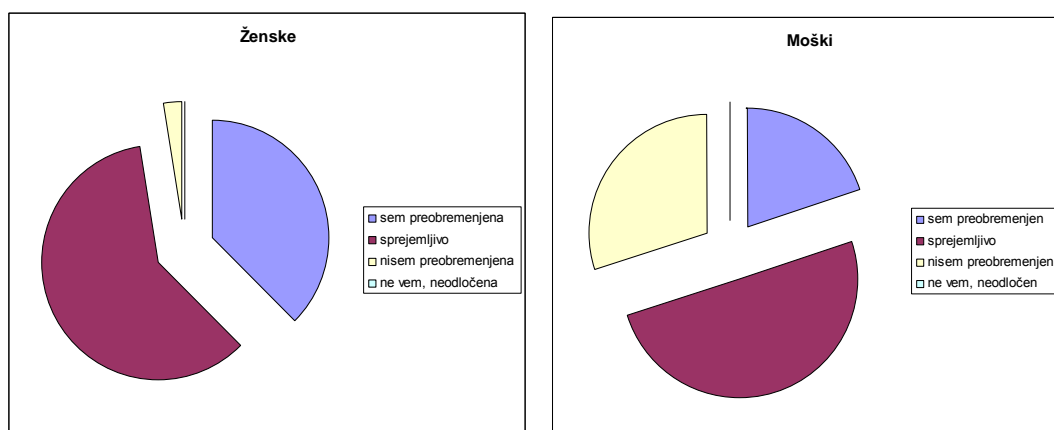
Moški menijo tako kljub temu, da se jih 47,5% strinja, da je njihovo domače delo v primerjavi z domačim delom njihovih partnerk/žena enako težko, 15% jih celo meni, da je partnerkino domače delo v primerjavi z njihovim težje (Slika 3.3).

Slika 3.3: Primerjava težavnosti domačega dela med partnerjema v %

Ob tem je visok tudi delež žensk, ki menijo, da je partnerjev prispevek pri gospodinjskih opravilih zadosten (60%) (Slika 3.2.), čeprav več kot polovica anketirank (55%) (Slika 3.3) meni, da je njihovo domače delo enako težko v primerjavi s partnerjevim in se jih 37,5% počuti preobremenjene z vsakodnevnimi družinskimi obveznostmi. Stanje se zdi sprejemljivo 60% žensk, le 2,5% se jih ne počuti preobremenjene (Slika 3.4).

Slika 3.4: Prikaz preobremenjenosti z domačim delom v %

Razlog, zakaj večina žensk »sprejme asimetrično delitev domačega dela kot neproblematično«, je lahko »rezultat ponotranjenja tradicionalnih spolnih vlog, kjer ideologija materinstva vključuje v paketu tudi skrb za dom, partnerja in druge družinske člane in članice« (Rener in drugi 2008, 95). Pri moških so odstotki glede preobremenjenosti z domačim delom sledeči: 20% preobremenjenih, 50% sprejemljivo obremenjenih in 30% nepreobremenjenih (Slika 3.4).

Čeprav nekatere raziskave kažejo, da je povprečni čas porabljen za opravljanje domačih del pri moških narasel (Anketa o porabi časa v Sloveniji 2000/01, Analiza stanja 2005⁸), je ta porast majhen in ženske še vedno opravijo več domačih del. Tudi v družinah, kjer je mož finančno odvisen od žene, bistveno nič ne prispeva k opravljanju domačih del (Gaberšek 1997, Kan 2008). K manjši obremenjenosti žensk z neplačanim delom pa ni bistveno pripomogla niti iznajdba gospodinjskih strojev in pripomočkov; prinesla je še več dela, saj »prihaja le do premestitve težišč, dvigovanja higienskih, psiholoških, pedagoških in drugih standardov, zaradi česar se je družinsko in gospodinjsko delo le prestrukturiralo in ne tudi količinsko in časovno zmanjšalo« (Rener in drugi 2008, 14-15).

⁸ Anketa o porabi časa v Sloveniji v letih 2000/01 kaže, da ženske na teden opravijo 27,5 ure gospodinjskega in negovalno-skrbstvenega dela, moški pa nekaj manj kot 13 ur (Rener 2008, 15). Analiza stanja iz leta 2005 pa razkriva, da danes moški gospodinjsko v povprečju 14,5 ure tedensko, ženske pa v povprečju 25 ur (Rener 2008, 83).

3.3.2 Namerno izključevanje moških iz domačih del?

Raziskava iz leta 2003 v Sloveniji je pokazala, da se 50,9 % moških strinja s stališčem, da »bi morali opravljati več gospodinjskih del, kot jih opravljajo sedaj« (SJM 2003/2, vpr. 1.02c v Jogan 2004, 281). Toda, če se več kot polovica moških zaveda, da bi morali bolj enakomerno sodelovati pri opravljanju gospodinjskih del, zakaj temu ni tako? Ali gre le za spremembe na ravni zavesti, je to celo zgolj retorika? Spremembe zadevajo predvsem pričakovanja, želje in ideje tako moških kot žensk; odvijajo se torej bolj »na ravni simbolnega, na ravni subjektivnih stališč, mišljenj, percepcij, kakor pa na ravni dejanskega udejstvovanja?« (Rener in drugi 2008, 7). Hochschildova ugotavlja (1997, 20), da večina parov izraža željo po enakomernejši delitvi družinskega dela, a so hkrati prepričani, da to tudi počno, čeprav ostaja delitev družinskega dela še vedno spolno določena. Ali pa želijo moški resnično sodelovati ali vsaj pomagati, pa njihove partnerke to sodelovanje oziroma pomoč zavračajo?

»To (op. gospodinjsko delo) je nujno, kako bi rekel, pod narekovaji zlo in ga je treba naredit, ne moreš tega pustit. Če je treba nekaj, je treba naredit.« (Tine, 49 let). Takšne izjave, še posebej pa praktične izvedbe, bi bila verjetno vesela marsikatera ženska. A zakaj *verjetno marsikatera*? Pravim, saj je treba upoštevati ponotranjenje tradicionalnih spolnih vlog. Številne ženske so družbeno dodeljeno jim delo in vloge sprejele kot samoumevne, »naravne« in menijo, da to področje pripada njim in samo njim. Na vprašanje, kaj si mislite o zakonski zvezi, v kateri bi žena hodila v službo, mož pa bi bil doma oz. bi gospodinjlil, je ena izmed intervjuvank odgovorila: »Nekak mi ni. Zato ker mislim, da je to nekaj žensko delo.« (Alenka, 49 let). Ideologijo materinstva in ženske-gospodinje so ženske ponotranjile in tako močno sprejele za svojo, da verjamejo, da domača dela opravljajo le one same in ne moški. Za žensko bi bilo sramotno, če ne bi opravljale gospodinjskih del. Pogosto ženske tudi nerade priznajo, da potrebujejo gospodinjsko pomočnico, vendar slednje zaradi »drugih« ne bi najele, saj bi tako razkrile, da same ne obvladajo tega dela.

Poleg tega imajo ženske (tudi vse moje intervjuvanke) izoblikovane določene standarde in rutine, ki se jih držijo pri opravljanju gospodinjskih del; izpolnjevanje teh standardov in meril pa nekatere izmed njih zahtevajo tudi od partnerjev, kot je razvidno iz spodnjih izjav intervjuvanih: »Včasih, no, ne včasih, moj odnos je perfekcionistični. To verjetno ni tak dobro, ker včasih, hočem tak kot bi rada, ampak potem, ne vem, čas ne dopušča ali pa, ne vem, kaj drugo. (...) Pa ja, mogoče vem, da je super, samo hočem,

hočem ga po svoji meri. (...) Pa tudi vem, da se on zaradi tega ne bo spremenil.« (Sanja, 30 let). »Jaz nisem strog. Jaz sem tak bolj. Če kaj pospravim, pa zdaj kak je, je. (...) Ja, ona je bolj taka, stroga, ona me včasih skrega, da to nisi dobro naredil ali pa malomarno ali pa kaj takega. Potem pa reče, da sem spet površen bil, pa da se mi ne da, pa da sem s silo naredil.« (Luka, 32 let).

Ona je bolj zagnana, kaj jaz vem, a je to stara šola ali kaj. Določene stvari dela, ki jih jaz ne bi, ker sem nekak skozi življenjske izkušnje ugotovil, da nekak ni treba biti pri vsem pedanten, vedno čisto, kaj jaz vem, vse pospravljeno... In ona bolj gleda, aha, kaj bodo pa drugi rekli, jaz pa gledam kaj je meni bolj prijazno, ugodno, praktično. Predvsem praktično jaz gledam. Tako da so stvari praktično narejene. Ne da zaradi lepšega, estetike, zaradi drugih. (...) Sploh pri konkretno, obešanju perila. Jaz delam tako kot sem rekel, praktično stvar. Če obesim tako, bi rekel vertikalno ali horizontalno, stvar se bo posušila. In zato nočem, ne dajem temu preveč pozornosti. Ona pa določene stvari skupaj, majice skupaj, nogavice skupaj, da je majica obešana tako, ne pa tako. In jaz zato rečem, tukaj zapraviš več energije, več časa, na koncu pa je efekt isti. (Tine, 49 let).

Nekaj intervjuvank je izpostavilo, da so se njihova merila zmanjšala, kadar so dobile otroke: »Moram pa povedati, da se je ta odnos, od takrat, ko je prišla Eva, spremenil. Dosti bolj se je umilil. Prej pa res. Vse je moralo biti tip top.« (Sanja, 30 let).

Delitev gospodinjstkih opravil »je tudi potencialni vir napetosti in konfliktov med partnerjema« (Rener in drugi 2008, 87).

Tabela 3.1: Organizacija delitve dela kot morebitni vir konfliktov

	Ženske	Moški
Da, pogosto	7,5%	5%
Včasih	75%	75%
Ne, nikoli	15%	20%
Ne vem, neodločen(a)	2,5%	/

»Konflikti med partnerjema zaradi delitve domačega dela nastanejo: bodisi zaradi načina opravljanja določenega dela – glede na to, kaj kdo dela, zlasti kako opravlja in opravi določeno delo – bodisi zato, ker pričakovanja partnerke ali partnerja glede domačih opravil niso izpolnjena. Pogosto so partnerke tiste, ki nastopajo kot ovira vključevanja moških v smislu nadzora nad domačimi opravili in tem, kako so opravila

narejena« (Rener in drugi 2008, 87): »Ja, jaz ponavadi popravim. Čeprav, potem ponavadi nastane trenje. Recimo, naslednjič ko bi to naredil, potem mi pravi, da ne bo več tega delal, zato ker itak zadosti dobro ne naredi.« (Sanja, 30 let). »Povem, da je narobe naredil in popravim. Ne pa, da on naslednjič tega ne bi naredil. Tega pa ne naredim. Glih tako morajo narediti, ampak če ni dobro narejeno, je spet opozorilo.« (Irena, 48 let).

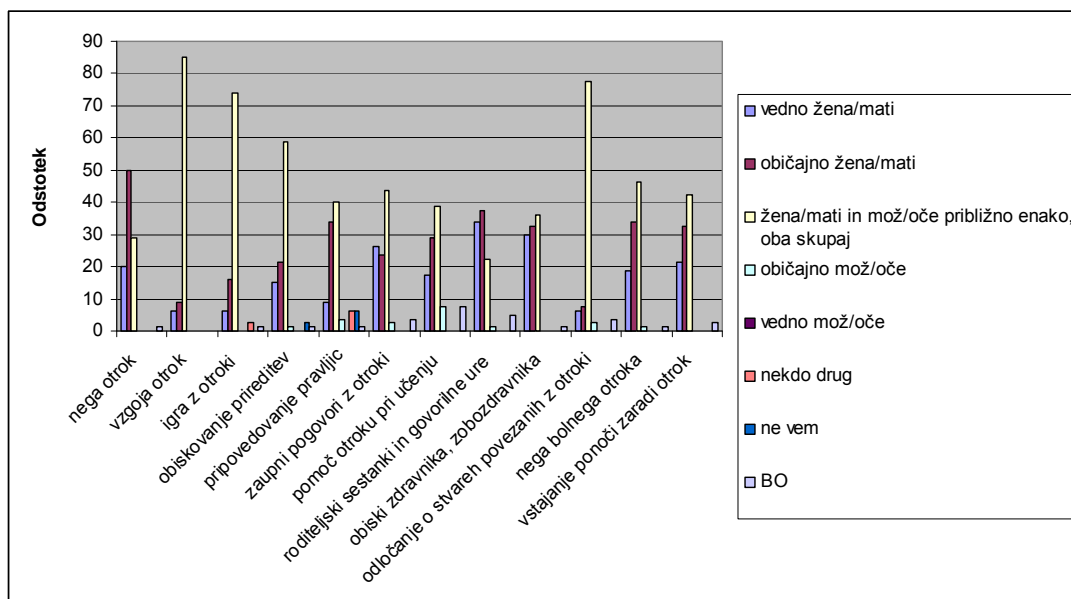
Vse intervjuvanke tudi menijo, da lahko drugi prav tako opravijo gospodinjsko delo enako dobro kot one same, če se le zadosti potrudijo: »Ja, lahko. Če se potruži, ker je s tem, da skupaj živimo in vidiš in ker jim tudi povem, to moraš tako, to moraš tako.« (Irena, 48 let). »Mislim, da ja, ker so sposobni, samo voljo morajo imeti (...) Niso vajeni, ker ponavadi vse jaz opravim.« (Vanja, 44 let).

3.3.3 Materinjenje in očetovanje

Gospodinjska funkcija ženske kot servisna funkcija družine (...) se je prekrivala z drugo zasebno in privatizirajočo dimenzijo ženske, z materinstvom kot sakralizirano in naturalizirano žensko identitetno matrico. Bržkone je prav ideologija materinstva ženske pripravila do tega, da so sprejele gospodinjsko vlogo (...) kot nekaj, kar pač sodi zraven, čeprav se je pokazalo, da prav gospodinjenje močno ovira ljubeznivo ukvarjanje z otroki, kar naj bi bila sicer najpomembnejša dejavnost žensk v družinah (Rener in drugi 2008, 17).

Tudi velika večina opravil, povezanih z otroki je še vedno na ramenih žensk. To se lepo pokaže, če pri odgovorih na vprašanje o delitvi del povezanih z otroki, skupaj upoštevamo vrednosti »vedno žena« in »običajno žena« (Slika 3.5).

Slika 3.5: Delitev obveznosti za otroka po spolu

Moški se vključujejo v nego in skrb za otroke⁹, ko so otroci majhni in že večji in dejavnosti temeljijo bolj na druženju: »Ko je bila dojenčica, dobro, potem je tudi več dela okrog tega (...) Prej ko je imela plenice, je bil on mogoče res dosti bolj vklopljen. Glede dela, ne?! Zdaj pa res, bolj preostane druženje.« (Sanja, 30 let). »Pri tej ni, ne. Onidve pa je kopal, vse to, še preveč se mi je tak zdelo. Plenice je menjaval, vse to. Pri tej pa ne. Ker je rekel: Veš kaj, zdaj so že punce velike, tudi ponoči ni, pri onima je. Drugače pa, da ne bi on bil pri kopanju, je vse užaljen bil, tu pa sploh ni bil zraven tak. Pa smo si želeli tega otroka, to moram povedati.« (Katja, 37 let).

Sicer pa je največja uravnoteženost med partnerjema, kar kažejo rezultati anketnih vprašalnikov, vidna pri vzgoji, odločanju o stvareh povezanih z otroki ter igri z otroki, ki pa je priložna dejavnost: »Rada se igrava, pa televizijo rada gledava.« (Luka, 32 let).

Intervjuvanke izjavljajo še, da pogosto omejijo čas, ki ga namenijo igri ali druženju z otroki, saj poleg tega, da se ukvarjajo z otroki, opravljajo še razna gospodinjska opravila: »Če se zmenivi ena knjigica, je ena knjigica. Mislim, jaz ne popuščam. Mogoče ji zato tudi jaz malo manj berem kot ji bere mož, gore.« (Sanja, 30 let). »Ene stvari - pravljic ne morem recimo brati pa likati, ne? Na pamet ji pa govorim, samo ona

⁹ Moško aktivnejšo vlogo v družini imenujemo »novo očetovstvo«, ki pa seveda ni povezana le z očetovanjem, temveč z neposrednih vključevanjem očeta »v vsa dela (od gospodinjskega, negovalnega,

bi pa potem zdaj rada, da ji berem.« (Katja, 37 let). »Rada imam gospodinjstvo. Mogoče še preveč me vse to, potem pa nimam časa za družino tak. Mislim za kakšni sprehod. Zdaj mi že povejo: Eh mama, samo obljubljaš, potem pa tak ne boš spet šla. In zdaj, ko se resno trudim, zdaj pa pravijo, eh, zdaj se pa nam ne da, tak da zdaj smo malo v takšnih konfliktih glede vsega tega, razporeditve dela in tega.« (Katja, 37 let).

vzgojnega in emocionalnega), ki so nujna sestavina družinskega življenja, brez katerih preprosto ne bi bilo mogoče »delanje ljudi« - ohranjanje človeške vrste« (Jogan 2001, 183).

4 SKLEP

Pod terminom spol si ne predstavljamo le fizične podobe ženske in moškega, temveč pogosto vsakemu izmed njiju pripišemo različne, celo nasprotni si, ženske in moške (osebne) lastnosti in od njih pričakujemo, da opravljata različna dela in poklicne dejavnosti. A "ženske niso rojene kot »srce«, moški pa ne kot »razum«" (Jogan 2001, 35); ne rodimo se namreč z že vcepljenimi lastnostmi, ampak se rodimo v svet, ki nam take lastnosti pripisuje in naturalizira.

S procesom socializacije ponotranjimo lastnosti in vloge, ki so nam pripisane kot pripadniku/-ici določenega spola. Spolna identiteta in vloge so tako kulturno določene in naučene, te tradicionalne strukture pa imajo velik vpliv na naše razumevanje in delovanje, saj z rojstvom postanemo njihov sestavni del, skozi življenje nas nenehno usmerjajo in označujejo. Tako je tudi zapisanost ženske domačemu delu in družini le družbeno pripisana lastnost in dejavnost. Po drugi strani so se oblikovale biološko utemeljene teorije, ki so se sklicevale na telesne, fiziološke ali hormonske razlike, ki naj bi določale spolno delitev dela v družini. Še danes ljudje pogosto pojasnjujejo nekatere delovne vloge moških in žensk z biološkimi razlikami (npr. fraza to je moško/žensko delo). Različni poklici in dejavnosti še vedno nosijo spolni predznak

Tudi domača, zlasti gospodinjska dela, še vedno pogosteje opravljajo ženske, ne glede na to, da so vključene v sfero plačanega dela. To je pokazal tudi raziskava, ki sem jo sama opravila. Ugotovila sem, in s tem potrjujem svojo prvo hipotezo, da je delo v družinah neenakomerno in neenakopravno razdeljeno med spoloma. Moški se, kolikor se sploh vključujejo v družinsko delo, vključujejo predvsem v dejavnosti, povezane s skrbjo za otroke.

Iz dobljenih rezultatov tudi lahko sklepamo, da se intervjuvanke nepravilne razdelitve domačega dela zavedajo, a jo ravno zaradi ponotranjenih spolnih vlog percepirajo kot neproblematično. Konflikti se sicer pojavljajo, a niso pretirano pogosti. Predvsem se lahko pojavljajo zaradi »različnih percepcij žensk in moških o higienskih standardih doma ter zaradi različnih načinov opravljanja določenega opravila« (Rener in drugi 2008, 88). Z intervjuji sem ugotovila, da imajo ženske oblikovane določene standarde, nekatere so celo perfekcionistično naravnane, nekatere pa izpolnjevanje teh standardov pričakujejo tudi od partnerjev, čeprav so do njih tudi popustljive. Partnerji ponavadi ne naredijo določenega opravila tako dobro, kot same pričakujejo, to jim tudi povedo; povedo jim, kaj so naredili narobe in kako boljše narediti drugič, vendar to

lahko pri moških povzroči, da ne želijo več opravljati gospodinjskih del in se »umaknejo«. Nisem pa ugotovila, da bi intervjuvanke svoje partnerje namerno izključevale iz domačih del, niti, kadar le ti ne opravijo določenega dela po pričakovanjih partnerk. Svoje druge hipoteze, da ženske namerno »ne pustijo« moških v gospodinjska dela, torej ne potrjujem.

Kljub temu, da ženske in moški v anketnih vprašalnikih (tudi v ostalih raziskavah) zagovarjajo enakopravnost pri delitvi domačih del, se pokaže, da je ta bolj deklarativne narave. Pa ne le zaradi moških, temveč tudi zaradi žensk, ki se še niso v celoti osvobodile svoje družbeno pripisane vloge matere in gospodinje. A k temu ne bodo pripomogli le pozivi, da je treba spremeniti način razmišljanja. Nekaj optimizma prinašajo socialne in družinske politike, ki se ukvarjajo z usklajevanjem dela in družine ter omogočajo izkoriščanje starševskega dopusta tudi očetom. A tudi tukaj, samo »možnost« ni dovolj. Koristnejše bi bilo, če bi bil dopust obveza. A še vedno ostaja vprašanje – bi takrat moški opravili kaj več gospodinjskih del?

5 LITERATURA

1. Černigoj Sadar, Nevenka. 2000. Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu. *Družboslovne razprave* 16 (34/35): 31-52.
2. De Beauvoir, Simone. 1949/1999. *Drugi spol 1*. Ljubljana: Delta.
3. --- 1949/2000. *Drugi spol 2*. Ljubljana: Delta.
4. Gaberšek, Marko. 1997. *Delitev neformalnega dela med spoloma in (moška) brezposelnost*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
5. Goody, Jack. 2003. *Evropska družina: zgodovinskoantropološki esej*. Ljubljana: *cf.
6. Hochschild, Arlie Russel. 1997. *The Second Shift*. New York: Penguin Books.
7. Hrženjak, Majda. 2007. *Nevidno delo*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
8. Joga, Maca. 1986a. *Ženske in diskriminacija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
9. --- 1990. *Družbena konstrukcija hierarhije med spoloma*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
10. --- 1992. Seksizem, politika in politična kultura. *Teorija in praksa* 29 (11/12): 1141-1150.
11. --- 2000. Postsocializem in androcentrizem. *Družboslovne razprave* 16 (34/35): 9-30.
12. --- 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
13. --- 2004. Spolna neenakost kot (ne)samoumevna značilnost sodobne slovenske družbe. V *S Slovenkami in Slovenci na štiri oči*, ur. Brina Malnar in Ivan Bernik, 265-286. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Kan, Man Yee. 2008. Does Gender Trump Money? Housework hours of husbands and wives in Britain. *Work, Employment & Society* 22 (1): 45-66.
15. Kovačič, Vanja. 2006. *Spolno nadlegovanje na delovnem mestu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
16. Kozmik, Vera. 1996. Zakaj urad za žensko politiko? V *Spol Ž*, ur. Lenca Bogovič in Zoja Skušek, 40-48. Ljubljana: KUD France Prešeren: Institutum Studiorum Humanitatis.
17. Oakley, Ann. 1974/2000. *Gospodinja*. Ljubljana: *cf.
18. --- 1974. *The Sociology of Housework*. New York: Pantheon Books.
19. Rener, Tanja. 2000. O delu iz »ljubezni«. V *Gospodinja*, ur. Oakley Ann, 279-298. Ljubljana: *cf.

20. Rener, Tanja, Živa Humer, Tjaša Žakelj, Andreja Vezovnik in Alenka Švab. 2008. *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
21. Statistični urad RS. 2007. *Strukturna statistika plač, Slovenija, 2004 – začasni podatki*. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=701 (23. februar 2009).
22. Šadl, Zdenka. 2002. Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni modernosti. *Družboslovne razprave* 18 (39): 59-71.
23. --- 2004. Najete gospodinje in nadomestne matere. *Teorija in praksa* 41 (5/6): 979-991.
24. Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
25. Toš, Niko. 1999. *Vrednote v prehodu II. Slovensko javno mnenje 1990-1998*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja.
26. --- 2004. *Vrednote v prehodu III. Slovensko javno mnenje 1999-2004*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja.
27. --- 2008. *Vrednote v prehodu IV. Slovensko javno mnenje 2004-2008*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Inštitut za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja.
28. Turner, Bryan S. 2006. *The Cambridge Dictionary of Sociology*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
29. Urad za enake možnosti. 2009. *Ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žena*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/813/1272/80c93b5ceb/> (25. marec 2009).
30. Vojnovič, Maja, ur. 1995. *Situacijska analiza o položaju otrok in družin v Sloveniji*. Ljubljana: Slovenski odbor za UNICEF, 1996.